

«ГАРЯЧА» ДЕСЯТКА НОВИХ ВИДІВ ЖИВИХ ОРГАНІЗМІВ – 2012

---

23 травня 2012 р. на сайті Міжнародного інституту дослідження видів Аризонського університету (США) було опубліковано щорічний рейтинг найцікавіших видів живих організмів, офіційно описаних за минулі 12 місяців. За задумом організаторів, складання такого списку має привернути увагу громадськості до того, як мало людство знає про навколишній світ.

Уже п'ятий рік поспіль, 23 травня — у день народження Карла Ліннея, шведського ботаніка, який розробив сучасну систему класифікації рослин і тварин, — на сайті Міжнародного інституту дослідження видів університету Аризони (International Institute for Species, Arizona State University) публікується рейтинг найнезвичайніших нових видів живих істот. Перший такий список було приурочено до 300-річного ювілею вченого, який святкували у 2007 р. Деякі фахівці досить скептично ставляться до подібних заходів, вважаючи їх свого роду PR-акцією. Однак, один із керівників програми професор Квентін Вілер (Quentin D. Wheeler) пояснює, що цю ініціативу започатковано, щоб привернути увагу громадськості до кризи біорізноманіття, а також до робіт нікому не відомих дослідників, які щороку продовжують відкривати і описувати нові види у найвіддаленіших куточках нашої планети.

Відтоді, як Карл Лінней заснував сучасну систематику, було класифіковано та описано майже 2 млн нових видів. За оцінками, всього їх на планеті налічується близько 8–12 млн. З моменту публікації минулорічного рейтингу біологи офіційно описали понад 18 тис. нових видів.

Кандидатів на участь у конкурсі або заявляють через сайт Аризонського університету, або висувують члени міжнародної ради, до складу якої входять провідні фахівці з США, Великої Британії, Австралії, Іспанії,

Нової Зеландії та ПАР. Рада має повну свободу у виборі та розробленні критеріїв, за якими оцінюють конкретні види. Це можуть бути їхні неординарні назви, несподівані факти з історії їхнього життя або просто незвичайні зовнішні чи внутрішні якості. У цьому році на місця в рейтингу претендували 2 тис. нових тварин і рослин.

1. *Rhinopithecus strykeri*. Бірманська кирпата мавпа-чхун — вид тонкотілих мавп, що мешкає виключно у північній Бірмі, виявлений в 2010 р. групою дослідників на чолі з швейцарським приматологом Томасом Гейссманном (Thomas Geissmann). До цього вважалося, що кирпаті мавпи живуть тільки в Китаї та В'єтнамі. Зріст бірманської кирпатої мавпи — приблизно 1,5 м, хвіст у півтора раза довше тіла, тварина вирізняється чорною шерстю і білим підборіддям. Популяція *Rhinopithecus strykeri* налічує трохи більше за 300 особин.

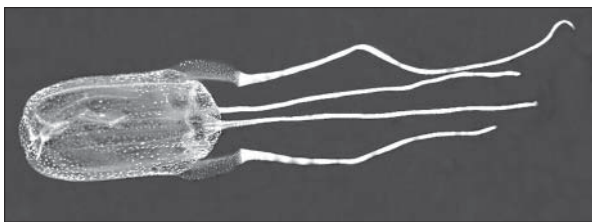

Бірманська мавпа-чхун

Бірманська мавпа-чхун — найрідкісніший вид із ряду приматів, що офіційно названо на честь філантропа Джона Страйкера (Jon Stryker), який фінансував програму. Назву «мавпа-чхун» цей вид дістав завдяки характерній будові носа, який має сплющену, задерту догори форму. Через цю особливість тварина чхає, якщо потрапляє під зливу. За свідченнями бірманських мисливців, цих мавп найлегше виявити в лісі під час дощу: вони голосно чхають, оскільки вода потрапляє їм у ніс. У дощову погоду вони сидять на гілках дерев, сховавши голову між колінами. Місцеві жителі називають цю мавпу «*теу пвоаһ*», що бірманською мовою означає «мавпа з задертою головою».

Деякі фахівці з недовірою поставилися до «чхальних особливостей» нового виду — чхати може будь-яка мавпа, втім, як і будь-яка тварина, причому не лише під час дощу. Потрібні тривалі спостереження, щоб довести, що в сонячну погоду мавпа не чхає.

2. *Tamoia ohboya*. Бонейрську коробчасту медузу вперше помітили біля острова Бонейр у Карибському морі ще в 2001 р. Проте описано було цю вражаюче красиву, але отруйну істоту лише в 2011 р., після того як вдалося відловити кілька екземплярів. Вона має вигляд коробчастого повітряного змія з довгими різнобарвними хвостами. Цікаво, що, на відміну від інших медуз, *Tamoia ohboya* мають зір. Близько 300 осіб взяли участь в онлайн-конкурсі на найкращу наукову назву для цієї морської мешканки. Переміг варіант *Ohboya*, що походить від англійського вигуку «Oh, Boy!» — «Боже мій!». Ці слова мимоволі вигукують усі, хто впер-

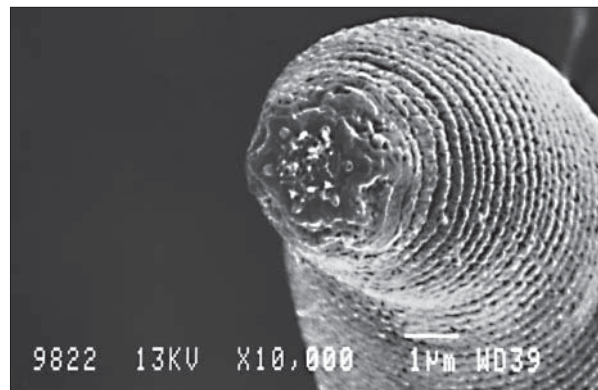

Бонейрська коробчаста медуза

ше бачить цю красуню або стає жертвою її серйозних укусів.

3. *Halicephalobus mephisto*. Цей вид нематод було виявлено в руді південноафриканських золотодобувних шахт, піднятій із глибини 3,6 км. Авторами відкриття стали Гаєтан Боргоні (Gaetan Borgonie) і Талліс Онстотт (Tullis Onstott). Оскільки в науковому співтоваристві побутувала думка про неможливість виявити багатоклітинні організми на глибині понад 2 км, учені вимушені були організувати дослідження на власні кошти.

Новий вид круглих червів живе в невеликих скупченнях води, температура якої близько 37°C. У науковому журналі «Nature» ці нематоди, завдовжки близько 0,5 мм було названо «багатоклітинними організмами, що живуть найглибше на планеті». Припускають, що новий вид живиться підземними бактеріями. За результатами радіовуглецевого аналізу, вік підземних вод, в яких знайшли *Halicephalobus mephisto*, становив від 3 до 12 тис. років. Вони здатні також виживати у воді з екстремально низькою концентрацією кисню — до 1% рівня кисню в океанах. Вид названо іменем духа зла Мефістофеля (дослівно «той, хто не любить світла»), оскільки ці круглі черви живуть в справжніх «пекельних» умовах на неймовірній глибині у земній корі за величезного тиску і високої температури.

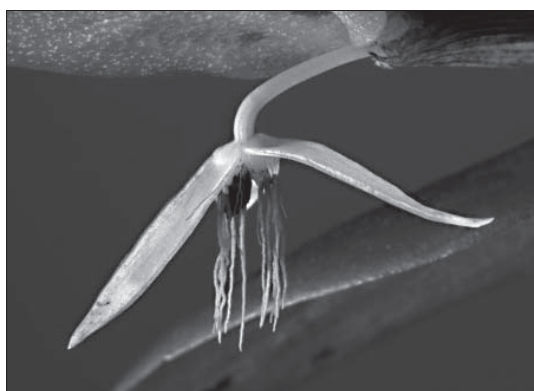

Нематода *Halicephalobus mephisto*

4. *Bulbophyllum nocturnum*. Група голландських фахівців з Королівських ботанічних садів Кью (Royal Botanic Gardens, Kew) описали новий вид орхідей.

Узагалі, ця родина квіткових рослин вирізняється значним розмаїттям форм, часом досить незвичайних. Відомі орхідеї, що нагадують бджіл, метеликів, лебедів, жаб і ящірок, — такі пристосування, звичайно ж, мають біологічний сенс. Квітка найменшої орхідеї *Platystele genus* має всього 2,1 мм у діаметрі, а суцвіття найбільшої тигрової орхідеї *Grammatophyllum speciosum* досягає 3 м. Однак, з усіх відомих науці 25 000 орхідей *Bulbophyllum nocturnum* — єдина, що цвіте вночі. Її невеликі вузькі квітки розпускаються о 10 годині вечора і закриваються о 10 ранку. До того ж період їх цвітіння обмежується однією-єдиною ніччю. Сенс такої поведінки не цілком зрозумілий. Учені припускають, що рослина «орієнтується» на активних вночі дрібних мушок, які запилюють її, гадаючи, що сідають на гриб. Багато частин квітки виглядають так, щоб підтримати цю ілюзію. Стосовно запаху, то він не відчутний для людини, проте може бути надзвичайно привабливим для комах. Щоб перевірити ці припущення, потрібні додаткові дослідження.

Bulbophyllum nocturnum росте лише в одному районі Папуа-Нової Гвінеї, на острові Нова Британія, який нині активно освоюють місцеві лісоруби. Через те вчені надзвичайно стурбовані подальшою долею цієї незвичайної рослини.

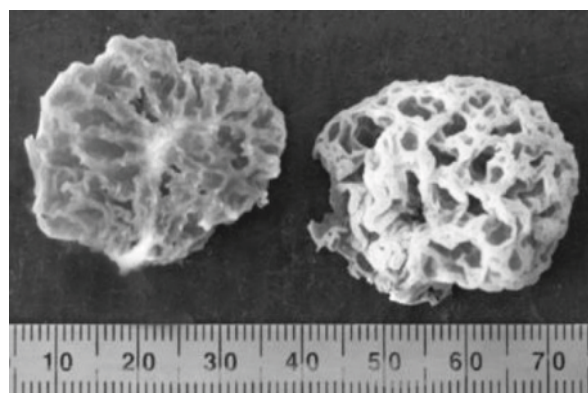
Орхідея *Bulbophyllum nocturnum*

5. *Kollasmosoma sentum*. Це новий вид їздців з родини *Braconidae*, що паразитує на мурашках-бігунцях *Cataglyphis ibericus*. Ця крихітна оса-паразит з довжиною тіла близько 2 мм мешкає в Іспанії. Коли настає пора розмноження, вона здійснюється у повітря на висоту 1 см, знаходить мурашу і, як маленький бомбардувальник, пікірує вниз. Оса атакує ззаду і відкладає яйця в черевце обраної жертви. Смертельний для мурахи напад триває всього 0,05 с. І все ж таки, зрідка мурахам вдається вчасно помітити небезпеку і постояти за себе — вони або відмахуються ногами, або відлякують осу, широко розтуляючи щелепи.

Оса-паразит *Kollasmosoma sentum*

6. *Spongiforma squarepantsii*. Новий вид грибів, який було виявлено в лісах острова Борнео в Малайзії, назвали Губка Боб —

Гриб Губка Боб — Квадратні штани

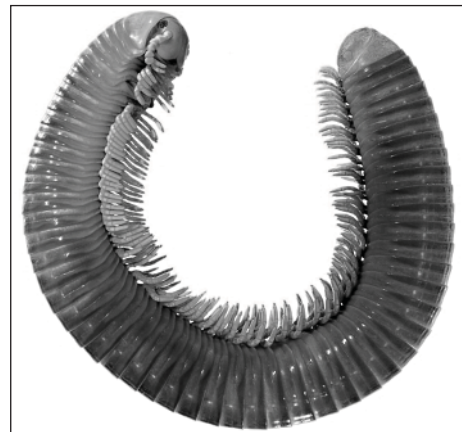
Квадратні штани (англ. SpongeBob Square-Pants) іменем американського мультиплікаційного персонажа, оскільки він дивовижно схожий на губку. Його плодове тіло можна сильно стиснути, після чого воно повертається до початкової форми. Гриб їстівний, має яскраво виражений фруктовий аромат, але весь вкритий не дуже апетитним слизом. Запропоновану назву Губка Боб — Квадратні штани редактори журналу спершу відкинули як легковажну, однак автори не поступалися і в результаті привернули увагу наукової громадськості до свого відкриття.

7. *Meconopsis autumnalis*. Непальський осінній мак. Цей високий яскраво-жовтий мак, що цвіте восени в сезон дощів, було виявлено в центральній частині Непалу на висоті близько 4200 м, усього за кілька кілометрів від місць проживання людини. *Meconopsis autumnalis* уже потрапляв на очі ботанікам в 1962 і в 1994 роках, але тоді вони не вважали його новим видом.

Непальський осінній мак

8. *Crurifarcimen vagans*. Гігантську багатоніжку, довжина тіла якої приблизно дорівнює довжині сосиски, названо *Crurifarcimen vagans*, що в перекладі з латини означає «бродяча сосиска». Це одна із найбільших за розмірами багатоніжок, завдовжки 16 см, діаметром — близько 1,5 см. Однак заради

Гігантська багатоніжка

справедливості варто зазначити, що найбільша з відомих багатоніжок — *Archispirostreptus gigas* — сягає в довжину 28 см, а в діаметрі — 2,5 см. *Crurifarcimen vagans* має 56 кілець, кожне з яких несе дві пари кінцівок. Отже, багатоніжка має 216 лапок! Була виявлена у Східному рифті в Танзанії на висоті майже 2 км над рівнем моря. Живиться цей гігант гнилим листям і єдиним його захистом є залози, розташовані з боків тіла, що виділяють синильну кислоту. Однак така хімічна зброя не завжди рятує *Crurifarcimen vagans* — мавпи просто обожнюють цей багатоніжний делікатес, який злегка пахне гірким мигдалем.

9. *Diania cactiformis*. Хоча новий вид більше нагадує кактус, насправді це не рослина, а викопна безхребетна тварина з надтипу *Lobopodia* з червоподібним тілом і безліччю кінцівок. Цю викопну істоту було знайдено в кембрійських відкладах у південно-східній частині Китаю, де вона мешкала 520 млн ро-

ків тому. Сегментовані кінцівки можуть свідчити про спільне походження з членистоногими, в тому числі з комахами й павуками, але деякі фахівці вважають це лише зовнішньою подібністю. *Diania cactiformis* означає «ходячий кактус». Можливо, його щетинисті ноги слугували для захоплення здобичі.

Викопна істота *Diania cactiformis*

10. *Pterinopelma sazimai*. Цей красивий волохатий райдужно-синій павук-птахоїд є новим видом павуків, знайденим у високогірних лісах бразильського штату Баїя. Вид *Pterinopelma sazimai* — не перший і не єдиний синій павук, але один із найдивовижніших, найбільш інтенсивно забарвлених ви-

дів, виявлених в острівній екосистемі на вершинах платоподібних гір. Павук-птахоїд Сазіми названий на честь свого першовідкривача — бразильського зоолога Івана Сазіми (Ivan Sazima).

Цей великий (тіло павука з розчепіреними лапами в діаметрі сягає 15 см) нічний хижак

Павук Сазіми

мешкає у глибоких норах. У разі небезпеки він починає швидко водити по черевцю лапками, і в агресора летить хмара дрібних, але гострих волосків, змащених подразнювальною речовиною, що викликає алергічну реакцію.

Джерело:
<http://species.asu.edu>